

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Пахомов І.В., *старший викладач кафедри педагогіки, психології та менеджменту Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України*

Проблема психологічного супроводу професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану є надзвичайно актуальною. Якість формування професійних компетентностей напряму залежить від їх психічного стану. В цих умовах великі надії покладаються на психологічну службу закладів професійної (професійно-технічної) освіти (далі – П(ПТ)О), насамперед на практичних психологів.

Тому метою нашого дослідження є аналіз ролі практичного психолога закладу П(ПТ)О у психологічному супроводі професійної підготовки здобувачів П(ПТ)О.

Згідно Положення про психологічну службу у системі освіти України, затвердженого наказом МОН від 22.05.2028 № 509, практичний психолог закладу П(ПТ)О здійснює: психологічне забезпечення освітнього процесу; психологічний супровід психічного, розумового, соціального і фізичного розвитку здобувачів освіти; психологічну діагностику та аналіз динаміки психічного, розумового і соціального розвитку здобувачів освіти; психологічний супровід адаптації до умов освітнього процесу; реалізацію розвивальних, профілактичних, просвітницьких, корекційних програм з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти; консультативну допомогу всім учасникам освітнього процесу з питань навчання, виховання здобувачів освіти, особистісного та професійного розвитку тощо; роботу з постраждалими від насильства дітьми тощо.

Практичний психолог закладу П(ПТ)О бере участь в: освітній діяльності, спрямованій на забезпечення всебічного розвитку здобувачів

освіти як особистості та найвищої цінності суспільства, їх талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; роботі педагогічної ради, психолого-педагогічних консилиумів, семінарів і засідань методичних об'єднань; розробці та впровадженні розвивальних, корекційних програм, посібників, методичних рекомендацій, планів освітньої діяльності з урахуванням індивідуальних, гендерних, вікових особливостей здобувачів освіти, а також для осіб, які перебувають на індивідуальній та інклюзивній формі навчання.

Практичний психолог закладу П(ПТ)О сприяє: формуванню у здобувачів освіти відповідальної та безпечної поведінки в ситуаціях ризику, навичок здорового способу життя, збереження репродуктивного здоров'я, готовності до самореалізації; профільному та професійному самовизначенню здобувачів освіти, формуванню життєвої компетентності; формуванню соціально-комунікативної компетентності обдарованих дітей; попередженню та профілактиці професійного вигорання педагогічних працівників; формуванню психологічної готовності учасників освітнього процесу до взаємодії в інклюзивному середовищі з дитиною з особливими освітніми потребами; формуванню психологічної культури учасників освітнього процесу; попередженню будь-яких видів і форм насильства та конфліктів серед здобувачів освіти; формуванню небайдужого ставлення здобувачів освіти до постраждалих дітей, усвідомлення необхідності невідкладного інформування педагогів про випадки домашнього насильства і конфліктів серед здобувачів освіти, що стали їм відомі.

Основними завданнями психологічної служби закладів П(ПТ)О є: збереження та зміцнення психічного та соціального здоров'я, сприяння особистісному, інтелектуальному, фізичному і соціальному розвитку здобувачів освіти шляхом доповнення сучасних методів навчання та

виховання ефективними психолого-педагогічними технологіями; а також сприяння забезпеченню психологічної безпеки, надання психологічної і соціально-педагогічної допомоги всім учасникам освітнього процесу.

Основними принципами діяльності психологічної служби закладів П(ПТ)О є: науковість, цілісність і наступність, професійна компетентність та відповідальність; індивідуальний підхід; доступність соціально-педагогічних та психологічних послуг (допомоги); міждисциплінарність, комплексність і системність у здійсненні професійної діяльності; добровільність; людиноцентризм та партнерство; конфіденційність та дотримання норм професійної етики.

Основними функціями психологічної служби ЗП(ПТ)О є: діагностично-прогностична; організаційно-методична; корекційно-розвиткова; консультативна; просвітницько-профілактична та соціально-захисна. З метою реалізації вищезазначених функцій реалізуються основні напрями діяльності психологічної служби ЗП(ПТ)О: діагностика; профілактика; корекція; консультування та просвіта. Для цього практичному психологу закладу П(ПТ)О надається окреме робоче приміщення (кабінет) для групової та індивідуальної роботи, що забезпечуються необхідними технічними засобами, канцелярським приладдям, навчально-методичними матеріалами тощо.

З метою здійснення ефективного психологічного супроводу здобувачів П(ПТ)О психолог закладу П(ПТ)О зобов'язаний: будувати свою діяльність на основі доброзичливості, довіри, у тісній співпраці з усіма учасниками освітнього процесу; застосовувати у роботі психологічний і соціологічний інструментарій, рекомендований для використання; бути компетентним і постійно збагачувати знання у межах своєї компетенції; надавати психологічну допомогу за запитами учасників освітнього процесу; уникати будь-яких неофіційних взаємин з учасниками освітнього процесу; інформувати учасників освітнього процесу про результати проведених психологічних обстежень, їх значення і можливості подальшого використання (за винятком особистої інформації), про свою діяльність на основі об'єктивних

і точних даних таким чином, щоб не зашкодити професії; здійснювати індивідуальну діагностику, корекцію за запитом учасників освітнього процесу, отримавши письмову згоду батьків (законних представників); виконувати функції та надавати оцінювальні судження щодо учасників освітнього процесу, зокрема щодо їх поведінки, особистих рис, відповідності соціальним нормам, з неупередженістю; використовувати науково обґрунтовані методи і технології професійної діяльності; поважати професійну компетентність своїх колег та представників суміжних професій; популяризувати соціально-психологічні знання; поважати гідність здобувачів освіти; виконувати свої посадові обов'язки в межах своїх повноважень; нести особисту відповідальність за результати і наслідки своєї професійної діяльності; пропагувати здоровий спосіб життя, підвищувати рівень психологічних знань педагогічних працівників і батьків (законних представників); постійно підвищувати свій професійний рівень; знати вимоги державних стандартів щодо забезпечення освітнього процесу, основні напрями і перспективи розвитку освіти, психолого-педагогічної науки.

Для аналізу діяльності та ролі психолога у закладах П(ПТ)О ми провели усне опитування 103 педагогічних працівників закладів П(ПТ)О: майстрів виробничого навчання (53 особи) та викладачів професійно-теоретичної підготовки (50 осіб), які проходили підвищення кваліфікації у Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти у 2023 році.

Майже усі опитані (95%, з них: майстри – 50%, викладачі – 45%) вказали на наявність практичного психолога у їх закладі П(ПТ)О, але на взаємодію з ним вказали значно менше респондентів (64%, з них: майстри – 35%, викладачі – 29%). Це викликає занепокоєння, що свідчить або про небажання педагогічних працівників взаємодіяти з психологом, або про небажання самого психолога взаємодіяти з педагогічними працівниками.

Роботу психолога у закладі П(ПТ)О високо оцінили лише третина опитаних (33%, з них: майстри – 18%, викладачі – 15%), посередньо – третина респондентів (34%, з них: майстри – 20%, викладачі – 14%), чверть опитаних

(28%, з них: майстри – 16%, викладачі – 12%) – вказали, що не бачать його діяльності. Особливу занепокоєність викликає остання категорія опитаних педагогічних працівників, які вказали на відсутність діяльності психолога, хоча у штаті закладу він є. Це може свідчити про самоусунення психолога від виконання своїх безпосередніх обов'язків або від його небажання презентувати свою роботу для педагогічних працівників закладу.

Щодо заходів, які проводить психолог у закладі П(ПТ)О, більшість опитаних вказали на проведення психодіагностики (анкетування, тестування) як педагогічних працівників, так і здобувачів освіти (65%, з них: майстри – 35%, викладачі – 30%), дещо менше вказали на консультування (54%, з них: майстри – 30%, викладачі – 24%) та просвітницькі заходи (48%, з них: майстри – 25%, викладачі – 23%), і лише незначна доля респондентів (12%, з них: майстри – 7%, викладачі – 5%) вказали на проведення психологом корекційних заходів. Це може свідчити про акцент психологів закладів П(ПТ)О на психодіагностику, просвіту та консультування, тоді як корекційним заходам приділяється, на наш погляд, недостатньо уваги.

Таким чином, діяльність психологічної служби ЗП(ПТ)О має велике значення для нормалізації психічного стану учасників освітнього процесу: як педагогічних працівників, так і здобувачів П(ПТ)О, тому вимагає докорінного реформування.